

Pangloss lever kvar i svensk sociallagstiftning

Vi lever i en tid där socialt engagemang många gånger uppfattas som en svaghet, inte en styrka. Den socialpolitiska debatten har försvunnit till förmån för individuella självförverkliganden och karriärism.

Det finns därför all anledning att stå upp för och värna om de grundläggande sociala intentioner som de formulerats i socialtjänstlagens portalparagraf. Under ekonomiskt pressade perioder hörs ibland röster om att vi inte har råd med socialtjänstlagen.

Bergsjön i Göteborg var tidigt ute i denna diskussion. Nu har vistelsebegreppet åter blivit föremål för en översyn. Anledningen är närmast att kommunerna på flera håll åter har infört folkbokföring som grund för rätten till bistånd. Det finns t o m länsrättsdomar där detta resonemang bejakats. Av dessa skäl har det återigen flammats upp tvister om ansvaret för socialt utsatta personer.

Många kommuner hävdar att de inte vill stå för ”onödiga” kostnader för ”andra” kommuners invånare. Det är inte ovanligt att kommunala härbärgen för hemlösa har krav om folkbokföring för en sängplats; vilket är ett brott mot socialtjänstlagens vistelsebegrepp.

Jag vill påstå att det är i svåra ekonomiska tider som det är än viktigare att samhällets mer utsatta invånare kan känna trygghet. Besparingar inom socialtjänsten ökar dessutom – vilket många undersökningar visat - samhällets totala kostnader för utsatta grupper.

Socialtjänstlagen är starkt ideburen och förutsätter mycket ”de goda och ideala människorna” för att fungera. Lagen saknar egentliga korrektionsinstrument. I mötet med en karg verklighet med hårda prioriteringsdiskussioner kommer intentionerna ofta till korta.

I bistra tider kan jakten på kostnader innebära att hörnstenar i socialtjänstlagen som vistelsebegrepp och andra ansvarsfrågor åsidosätts och utsatta personer blir utan hjälp.

Länsstyrelsen har som enda tillsynsmyndighet inte vilja, resurser eller juridisk rätt att gripa in där kommuner låter enskilda fara illa. Ett tydligt exempel på en paragraf som från början var obsolet var bestämmelsen om att kommuner i bästa samförstånd – utifrån vad som var bäst för en enskild person – skulle komma överens om ansvaret och handläggningen av utsatta och hemlösa klienter. Bestämmelsen visade sig snabbt vara helt verkningslös.

Ett exempel i min egen praktik var en svårt misshandlad kvinna som behövde komma till en annan och tryggare kommun för att inte riskera fortsatt misshandel. Jag skrev en framställan om kvinnan och lyfte fram de synnerligen starka sociala omständigheter som

förelåg och att det var uppenbart bäst för den aktuella kvinnan att flytta till just en speciell kommun.

Efter någon månad inkom ett svar från kommunens jurist i vilket det framhölls att man insåg att en flyttning framstod som bäst för kvinnan men då det inte fanns någon juridisk skyldighet att ta emot henne så blev svaret nej.

Lagstiftaren reviderade efter många år (1 juli 2003,16:1 Sol) bestämmelsen om överflyttning så att länsstyrelsen skulle överpröva lämpligheten av en överflyttning i fall där kommuner var oense.

Länsstyrelsens ställningstagande kunde sedan överklagas till länsrätt och vidare till kammarrätt.

Detta kan innebära en flerårig domstolsprocess innan slutligt ställningstagande föreligger. Även denna förändring bygger på en ideell verklighet som inte beaktat den sociala praktiken.

Med den nya ordningen är det ekonomiskt fördelaktigt att överklaga oavsett hur starka sociala skäl som kan föreligga för en överflyttning. Ett övertagande och ett ekonomiskt ansvar utkrävs först sedan slutlig dom föreligger. Det innebär att en kommun kan tänkas spara ett antal miljoner på att överklaga i en situation, där det från början står klart att man inte kan vinna en tvist.

En enkel ordning skulle vara att länsstyrelsen redan i sitt första ställningstagande hade rätt att besluta att en kommun som överklagar trots tydlig rättspraxis får betalningsansvaret redan från tidpunkten för styrelsens ställningstagande när väl en slutlig dom föreligger.

Genom ett sådant förfarande skulle obefogade överklaganden av ekonomisk karaktär kunna undvikas.

JO har i ett beslut rörande ansvaret för insatser för en LVM- klient (Nacka och Stockholm) menat att en bra ordning att slita tvisten om ansvaret var att tillämpa paragrafen om överflyttning till annan kommun (JO 2004/05 s 227).

Med tanke på den allvarliga och livshotande situation som en sådan person normalt befinner sig i så visar ställningstagandet hur långt det är mellan en juridisk och en praktisk verklighet. Under en sådan domstolsprocess skulle klienten hinna avlida flera gånger.

En rimlig lösning är att länsstyrelsen i situationer där det är risk för enskilds liv får fatta ett interimistiskt beslut om vilken kommun som skall tillgodose vårdbehovet.

Följande förändringar behöver genomföras:

Socialtjänstlagen blir föremål för en översyn i syfte att undanröja otydligheter som kan leda till utsatta människor inte ges adekvat hjälp

Införa sådana strukturer för socialtjänsten så att erfarenheter från praktiskt socialt arbete möter forskning och juridik så att lagstiftningen blir ett praktiskt redskap i arbetet

Länsstyrelsen bör som myndighet få möjlighet till interimistiska ställningstaganden i situationer där enskilda kan fara illa genom tvister mellan olika myndigheter.

Överflyttningsparagrafen 16:1 Sol bör ändras så att det inte skall vara möjligt för en kommun att processa för att slippa vårdkostnader.

Detta kan ske genom att Länsstyrelsen i vissa fall skall kunna besluta om att om ett överklagande sker mot etablerad rättspraxis så bör kostnadsansvaret kunna gälla från första domen